ספר הישר — השער הארבעה עשר - בחשבון האדם עם נפשו.

השער הארבעה עשר - בחשבון האדם עם נפשו.

יש לו לאדם לזכור בכל עת החסדים והנסים אשר עשה הקדוש ברוך הוא עם חסידיו, כגון נוראות הים ומצרים, ובהיות עמו בין מות לחיים, חשף זרוע קדשו ונלחם עם אויביהם באף ובחמה ובקצף גדול והורידם לבאר שחת, וכאשר עשה למלכים האדירים, אשר הכניע גאונם מפני עמו, וכאשר העמיד להם השמש בחצי השמים עד יקום גוי אויביו, וכאשר ענה לחזקיהו בחלותו, ושמע תפילתו וראה דמעתו והאריך ימי חיותו, וכאשר ענה ליונה במעי הדגה, אשר מבטן שאול ענהו וממעמקי תהום העלהו ולאור עולם הוציאהו, וכאשר ענה לחנניה מישאל ועזריה באש הכבשן, ואשר שלח מלאכו והצילם ולא שלטה בהם האש, והאל אשר בטחו בו הראה כחו וקידש שמו ברבים. וכאשר עשה לדניאל בגובא דאריוותא, אשר שלח מלאכו וסגר פי האריות ולא אכלוהו, ויתן כפרו לאויביו אשר למות הגידוהו. וכאשר עשה למרדכי ואסתר, אשר ראה בעניים ותעניתם ותפילתם, ויכמרו רחמיו להם והפר מחשבת המן על ראשו. ואשר עשה לאנשי נינוה, אשר ראה תחינתם ומרירות נפשם, והצילם ממות, ואשר דיבר לעשות להם לא עשה, להודיעך כי דברי הרע וניבו, התשובה לאחור תשיבו, ואם יהיה בשורה טובה כל אשר דיבר בוא יבוא, למען נכיר מזה חמלת אלהינו עלינו, כי דברו הרע, בתשובה ומעשים טובים לא יקימנו, ודברו הטוב לעולם אחור לא ישיבנו, וכאשר עשה לאחאב בהיכנעו לפניו, ולא הביא הרעה בימיו, וכאשר עשה למנשה אשר ראה בצרתו ויעתר לו וישיבהו לירושלים, וכאשר עשה לאיוב, אשר ניסהו להראות צדקתו, ואחר כן חמל עליו והגדיל טובתו באהבתו ובחמלתו. כל זה יש לאדם להשיב אל לבו בכל עת, ואז ידע ויכיר, כי יש לו תקוה טובה ככל אלה אם יעשה כמעשיהם, ואל יהי נואש מרחמי האל, ואל יאמר אחרי אשר הגדלתי לעשות כל רע איך אעשה התשובה. ויעביר על לבו אנשי נינוה ואחאב ומנשה, כי הגדילו לעשות רע מכל אשר לפניהם ולאחריהם, ובתשובה קיבל אותם השם יתברך, ורצה בעדם והצילם מצרתם.

ויש לאדם להביט יצורי הבורא והשמים והארץ וכל צבאם, ולדעת כי לא נברא הכל כי אם בעבור האדם. ויש לו להביט למאורות ולכוכבים, ולדעת כי לא נבראו כי אם לאורות לבני אדם ולהאיר להם בלילה. ויש לו להתבונן ברוחות הנושבות, העננים והגשמים, וידע כי לא נבראו כי אם לחיי בני אדם. ויש לו להתבונן בכל צמח ועוף השמים וחיות הארץ והמים והצאן והבקר והמקנה, וידע כי הכל נברא למאכל בן אדם ולתועלתו ולהנאתו, מהם רפואות ומהם מזונות. וכן ! יתבונן בכל טובות העולם וסגולות מלכים ואוצרות הזהב והכסף והפנינים ואבנים יקרות, וידע כי הכל לא נברא כי אם להנאת בני אדם ולהתענג בהם. וכן יתבונן בבניני העולם והבלי העונג והארמוניות והעיירות והבירות והעליות והכרמים, ויכיר כי כולם לא נבראו כי אם להיות מעון לבן אדם ובית מנוח להתענג בתוכם. ויש לו להעביר על לבו החכמה כי היא טובה מפנינים, וכאשר נתן התורה לישראל כי היא יקרה מפנינים, וכי לא נתנה הבורא כי אם למען ידעו אותו וילמדו מצוותיו ויעשו רצונו.

ויש לאדם להזכיר אל לבו כל הצרות הבאות בעולם. אשר יגיע האדם לשערי מות, ואחר כן ירחם הבורא יתברך, עליו ויוציאהו מצרה לאורה ומאפלה לאור גדול. ויש לאדם לזכור על לבו כל חטאותיו ואשמיו,

אשר עשה בכל שעה ובכל רגע, ולא יגמלהו האל כמעשהו, כי יאריך לו אפו, ויש עת אשר ייסרהו, כאשר ייסר איש את בנו, אבל לא יעשה כלה. ויש לו לזכור היתרון אשר נתן הבורא לבני אדם על שאר ברואיו בשכל ובדעת ובדיבור ובהכרת הטוב והרע. כן יש לו לזכור היתרון הגדול אשר נתן הבורא לעמו על כל העמים, אשר נתן להם מצוותיו וחוקיו, וקרע להם את הים, ודיבר עמהם פנים אל פנים, ונתן להם התורה, ובנה להם בית המקדש, והקים מבניהם לנביאים וממלכת כהנים וגוי קדוש, והקים מזרעם חכמים קדושים אשר היו אור העולם, והאירו תורתו הקדושה, וכאשר התורה היא חיינו ואורך ימינו, כן רבותינו, זכרונם לברכה, חיו חיי התורה וקיומה, כי בהם נתקיימה ונתחדשה. והתבארו סתומיה ונגלו תעלומיה.

ואחרי אשר ישיב אל לבו כל הגדולות והנוראות האלה, הכוללים רוב עניני בני האדם, יש לו להשיב אל לבו הטובות אשר עשה הבורא עמו לבדו מיום היותו. יש לו לזכור בראשונה הטובה אשר גמלהו, כי הוציאו לאויר העולם, ונפח בו נשמה, ובעצמות ובגידים סוככהו, ואחר כן הגדילהו, ושכל טוב הנחילהו, ודרך תבונות הודיעהו. ויש לו לזכור הטובות אשר גמלו, כי המציאו לחן בעיני אביו ואמו, עד אשר אהבוהו יותר מנפשם, ויסירו הלחם מפיהם ויאכילוהו, ויפשיטו עצמם וילבישוהו, ויענו נפשם כדי שישביעוהו, ויש לו לזכור, כי כאשר גדל וקנה שכל, נתן לו האל לחם לאכול ובגד ללבוש, ונתן לו הון וחפצים, ועזרו לקנות לו בית ואשה לחיות זרע אנשים.

ויש לו לזכור כל התלאות והמאורעות, אשר סבבוהו ומצאוהו מיום היותו, והצילו האל מכולם. יש לו בתחילה לחשוב בלבו, אם נמלט ממיתה משונה, ואם נמסר ביד אויביו והצילו אלהיו, ואם עבר על מקום סכנה ונמלט, או אם באו תלאות ומאורעות על חבריו וניצל בין כולם, ויזכור אם חלה והגיע למות, והבורא העלה משאול נפשו, ויזכור אם היה בנערותו אביון ורש ואחר כן נתן לו האלהים הון ועושר, או אם היה שפל ובזוי עם ועלה למעלה גדולה. ויזכור אם היו עליו חובות, והבורא הרחיב לו והעניקו מטובו, עד אשר פרע חובותיו ויצא מעול מצוקותיו, ויחשוב כמו כן אם יצאה עליו גזירת מלך ליהרג או ליענש והצילו האל, או נלקח בשבי או נאסר בבית הסוהר וניצל ממנו, או אם חשב לעשות עבירה והבורא הצילו מעשות העבירה ההיא, כמו שאמר (משלי יב) "לא יאונה לצדיק כל און". ויחשוב, כי העתיר לאל בעת צרה ונענה, והתפלל בלבו אם היו לו אויבים, ונשמעה תפילתו ממבקשי רעתו, וראה נקמתו מהם, או באו לידו וגמלם טובה תחת רעה.

ויחשוב כי אם עברו עליו מאורעות רבים וקבל הכל בסבר פנים יפות. כמו שאמר איוב (איוב ב) "גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל". ויש לו לחשוב כמה מעלות טובות למקום עלינו, יש לו לחשוב אם באה עליו צרה, או צער, או טלטול, או מצאוהו חליים משונים, או נפל ממקום גבוה, או הוכה באבן או בחרב, או נפל באש, או נשכתהו חיה רעה, או קמו בו עדי שקר, או נועצו עליו עריצים להרגו וניצל מכולם, או נתן לו האל אשה טובה ובנים משכילים בכל.

ובדברים האלה, אשר לא ייספרו מרוב, צריך האדם בכל עת לחשוב בהם ולהשיבם אל לבו, ומהם יתבונן נוראות אלהיו ויכיר כל הטובות אשר עשה לו.